

KUNYIK KINGA

Bármí megtörténhet, és ez jó

Vészits Andrea: *Ábris és az azúrkék patkány*

Ki ne akart volna gyerekkorában háziállatot? Na de patkányt?! Ráadásul kék színűt?! Szokatlan választás, azonban a segítség néha a legváratlanabb helyekről érkezik.

A nyaralós ifjúsági regényeknek régóta nagy hagyománya van nálunk. A krimis-nyaralós ifikönyvekben hőseink valamilyen érdekes rejtély után nyomoznak, a szerelmes-nyaralós változatokat talán nem is kell külön részletezni, és végül, de nem utolsósorban ott vannak az úgynevezett felnövős-nyaralós regények, amelyek egy napsütésbe csomagolt coming-of-age történet tanulságait nyújtják át a (léleken) fiatal olvasóközönségnek. Az irodalomban nincsenek éles határok, így persze előfordulhat némi átfedés az említett műfajok között: ezt olyan klaszikus példakkal szemléltethetjük akár a '60-as évekre visszatekintve, mint Mészöly Miklós *Fekete gólya* című könyve vagy Fekete István *Tuskevár–Téli berek* sorozata.

Míg a fentebb említett „nyaralós” ifjúsági regényeket annak idején gyakran az írói kényszer szülte, mint például Mészöly Miklós esetében is történt, addig napjainkra kész iparág épült a gyermek- és ifjúsági irodalom köré. Jelzésértékű, hogy a KSH friss, 2025-ös statisztikája szerint a gyerekeket célzó kiadványokra van leginkább igény ma olvasói részről. Ez a tény egyrészt soha nem látott bőséget eredményezett a könyvpiacra, másrészt előcsalogatta az ifjúsági írók bátorságát, kísérletező kedvét. Egyre inkább módosulni látszik az, hogy mi számít tabunak egy gyerekkönyvben vagy akár egy ifjúsági regényben: a témaválasztás során kifejezetten fókuszba került a különböző családi vagy egyéb eredetű hiányok, traumák feldolgozása. Ez a trend egyébként a nemzetközi szinten már régebb óta megfigyelhető, lásd például Anna Elina Isoaro nálunk 2023-ban a Kiscgombos által kiadott mesekönyvét a perinatális veszteségről, de mára határozottan begyűrűzött hozzánk is. Nem mellesleg az is módosulni látszik, hogy kik írják a gyerekkönyveket: míg a '60-as évekre visszatekintve főállású szépirokat látunk, addig ma megállapíthatjuk, hogy legnépszerűbb gyerekíróink szinte mind más pályáról érkeztek: Kertész Erzsé és Vészits Andrea például civilben pszichológusok, Mészöly Ágnes fejlesztőpedagógus, Majoros Nóra pedig tájépitész, hogy csupán néhányat említsünk a kurrens gyerekirodalmi szerzők közül. Kérdés, hogy vajon újfajta megközelítéseket szülhet-e ez a helyzet egy-egy konkrét téma esetében.

Vészits Andrea új könyve, a Pagony Kiadónál idén márciusban megjelent *Ábris és az azúrkék patkány* a betegség és a hiány témakörét boncolgatja kétféle szemszögből, érdekes multiszenzoriális csavarral. A címszereplő kisfiúnak ugyanis egészen különleges kapcsolata van a színekkel, ami olyan szokatlan nyelvi összetételekben nyilvánul meg, mint például a „lóbordó” vagy a „fánkszínű”. Valami olyasmit képzeljünk el, mint amikor valakinek az átlagosnál jóval fejlettebb az ízérzékelése, így olyan árnyalatokat, olyan aromákat is megkülönböztet, amelyek a legtöbb olvasó előtt örökre rejtve maradnának. Ez máris egy roppant érdekes megközelítés, ami fakadhat a szerző egyedi szakmai látásmódjából. *Ábris* különleges képessége, vagy ha úgy tetszik, szuperereje játszik közre abban a sorsszerű találkozásban is, amely egy csapásra megváltoztatja hősünk életét.

A mese legősibb gyökereihez nyúlik vissza az a motívum, hogy a főhőst egy állat segíti útján (lásd Propp: *A mese morfológiája*). Ez a segítő állat nemcsak ló, farkas vagy macska lehet, hanem akár egy meghökkentő, sőt visszataszító lény is, például patkány. Létezik egy vasi népmese, *A csodálatos patkányfarok*, amelyben a szegény legény útja során megment egy patkányt, az pedig hálából varázslattal segíti őt hozzá céljai eléréséhez (vö. *Az arany rózsafa. Vasi népmesék*, szerk. Kuntár Lajos). Az *Ábris és az azúrkék patkány* esetében a mese nagyon hasonló ívet követ: noha Azúr egyetlen varázsereje, vagyis a megszokottól eltérő tulajdonsága

bundájának azúrkék színe, mégis képes hőünket, Ábrist hozzásegíteni egy teljesebb, tartalmasabb élethez. Vészits Andrea modern meséjében ugyanis a legfőbb rossz a gyerek és a patkány életében egyaránt a bezártság. A rabság, a börtön értelmezhető konkrét fizikai állapotként, mint Azúr esetében, ugyanakkor kivethető egy tágabb lelki-szellemi síkra is. Nyilvánvaló, hogy a betegség vagy éppen a szülők túlféltése ugyanúgy korlátokat emel Ábris köré, ahogy egy laboratórium falai zárják el a kísérleti állatokat, köztük Azúrt a kinti világtól. Az *Ábris és az azúrkék patkány* elsősorban tehát a szabadulás regénye: a szűk benti térből a szabad ég alá, az egyedüllétből a közösségbe, a tehetetlenségből a fokozatos öntudatra ébredésbe repíti hőseinket a mese íve. Ábris és Azúr együtt teszik meg ezt a nagy utat, a változások katalizátora azonban egyértelműen a kék színben pompázó kis patkány.

Említettük, hogy a történetben nagyon hangsúlyosak a színek: „penészöld, kísértetfehér, halálsápadt” – ezekkel az árnyalatokkal találkozik az olvasó mindjárt a regény első helyszínén, vagyis a kórházban. A kórház a bezártság és a félelem helye, ahol Ábrist egyedül a színek segítik abban, hogy visszanyerje önmaga felett a kontrollt egy-egy súlyosabb allergiás roham után. Ezt ellensúlyozandó hatalmas színrobbanás („smaragd zöld, királykék, rózsaszín”) fogad bennünket a kertben, ami a szabadság és egyúttal a változás tere. Fontos szempont, hogy a szereplők sorsának jóra fordulása egy kertben valósul meg. A kert ez esetben szimbolikus helyszín, az ártatlan gyermekkor kertje és egyben a bibliai édenkert, ahol a kutyák békében élnek a macskákkal, a macskák a patkányokkal és a madarakkal, illetve az összes állat harmóniában él az emberekkel. Ezt az édent a macskák lángpallossal őrzik az erőszakos külső behatolástól, amint azt a történet egy pontján majd látni fogjuk, így ez a sajátos belső rend sosem sérül. A kert ideális hely a gyógyulásra. A gyógyulásra fizikai értelemben, hiszen a tiszta, oxigéndús levegőn kevésbé támadnak az allergének, illetve lelki értelemben is, hiszen Ábris egyre nagyobb önbizalmat szerez, ahogy elkezd felfedezni és kijebbi tolni a saját határait.

Minden valamirevaló hős előtt legyőzendő akadályok, konfliktusok állnak. Ábris életében az egyik akadály a jelenben van, ez az allergiája, a másik azonban a múltban gyökerezik: ez a szülők és a nagyszülők megoldatlan viszálya. Mindkét akadály szűkíti Ábris külső-belső életterét, hiszen az allergiája miatt nem mehet például a barátaihoz látogatóba, illetve nem vehet részt bizonyos programokon, míg a nagyszüleivel együtt fontos pillanatokat veszít el az életéből, nem is beszélve a kert, az erdő nyújtotta szabad mozgásterről. Azért nem kell őt félteni, hiszen egészen sajátos módon tágítja ki az ő kis világát: a színek megannyi finom árnyalatának észlelésével. Ábris egy szín-gourmet. Egy magányos gyermek, akinek legjobb barátai a színek, ezért olyan árnyalatokat is észlel, amelyeket más talán nem. Ez az olvasó számára egy ponton túl akár még idegesítő is lehet, hiszen ijesztő pontossággal tudjuk meg a cselekmény szempontjából mellékes tárgyak színét, illetve azok pontos árnyalatát. Ábris szempontjából azonban mindez teljesen érthető, hiszen a gyerek így próbálja gazdagítani azt az ingerszegény környezetet, amelyben él. A rajzolási kényszere is ezzel függ össze: „a falrajzoknak valahogy varázsereje van” – vallja Ábris, aki valójában a saját félelmét zabolázza meg, miközben rajzol.

Ábrist az önismeret útján nemcsak az azúrkék patkány segíti, hanem a patkány révén sikeresen visszaszerzett nagyszülők is. Finy Petra *Bodzaszörp* című, 2020-ban megjelent mesegyűjteményében találkozhattak a magyar olvasók néhány emlékezetes, a megszokottól eltérő nagymama- és nagypapa-ábrázolással: gondoljunk csak az *Égjáró „fiús”* vagy a *Rakéták márpedig vannak* „gyerekes” nagymamájára. A férfi-női szerepek az *Ábris és az azúrkék patkányban* is kissé rendhagyó módon oszlanak meg a két nagyszülő között, amint azt a nevük is mutatja: Duci a vidám, energikus nagymama, akinek magával ragadó impulzivitása szinte érezhetően gördíti előre a cselekményt, míg Böbe a szerethetően esendő, érzelmi és logisztikai bonyoldalmak megoldására egyaránt alkalmatlan, szemlélődő típusú nagypapa. Azonban neki is van egy Ábris szempontjából rendkívül fontos tulajdonsága: Böbe ugyanis mindent lefényképez. A megörökít-raktároz-előhív hármas rendszere kulcsfontosságú a narratívák gyártásában: a családi narratívák esetében sincs ez másképp. Ennek egyik eszköze lehet a fotó mint a múlt

lenyomata, azonban emlékeinket napló formájában is képesek vagyunk tárolni. Ábris számára mindkét módszer fontossá válik a regény egy pontján, ugyanis általuk értelmet nyer számára a múlt és a jelen, helyükre kerülnek az összekuszálódott családi kapcsolatok. Amit el tudunk mesélni, afelett egyúttal már kontrollt is szerzünk, tehát nem vagyunk többé tehetetlen, kiszolgáltatott elszenvedői az eseményeknek. Erre valók a narratívák. És persze – részben – erre valók a nagyszülők.

Egy jó narrativa, egy jó történet sosem ér véget. A szabadság hőseink életében azt is jelenti, hogy mindig van következő lépés. „Biztos veszélyes, de megéri” – gondolja filozofikusan Azúr, miközben belerohan a végtelen zöldbe. A ketrecen kívül minden olyan bonyolult. Nincsenek végleges megoldások, nincs abszolút hepiend, hanem választások, döntések sorozata van, amely döntések hatással vannak ránk és a környezetünkre. Vészits Andrea regényének legfőbb tanulsága mégis az, hogy érdemes vállalni a szabadsággal járó kockázatot, a döntésekkel járó felelősséget. „Lehet, hogy ő nem is tudja, milyen a szabadság, és nekem kellene neki megmutatni” – morfondírozik a kis patkány, aki ennek a gondolatnak a fonala mentén talál vissza ember barátjához. A mese ezzel körbeért, hiszen az igazán jó, időtálló gyerek- és ifjúsági irodalom ugyanezen elv alapján íródik. És így – akárcsak a szabadságban – a gyerekirodalomban is mindig megújuló lehetőségek vannak, amelyeknek kibonthatóknak kell lenniük egy ideális jövőben. (Pagony, 2025)

LÁSZLÓ ZSUZSA

A szabadság árnyalatai, avagy hány színű lehet egy regény?

Vészits Andrea: Ábris és az azúrkék patkány

A kortárs irodalmi folyamatokat szemlélve az látható, hogy a szembetűnő tematikai változások eddig kevésbé markáns olvasói kódok megjelenését vonják maguk után, a (gyerek)irodalom ezért mintegy vállalni kényszerül egy új típusú társadalom kitermelését. Innen nézve válik könnyen megragadhatóvá egy új műfaj egyre szélesebb térhódítása, hiszen a problémacentrikus, szocio tartalmú gyerekkönyvek mára egész sorozatokba szerveződve (olykor erőteljes marketingfogásként) dominálnak a külföldi és a magyar könyvpiacra egyaránt. Bár a Pagony kiadó *Abszolút* sorozata sokkal inkább korosztályra alapozva hirdeti köteteit, számos olyan példány akad a szériában, amely érzékenyítő irodalomként határozza meg magát. Ilyen például Vészits Andrea előző regénye, az *Agáta és a jegenyenyár*, ami nemcsak a betegségből fakadó másságot, de ökológiai kérdéseket is centralizál. Utóbbihoz kapcsolódik szorosabban az új kötete is, hiszen az *Ábris és az azúrkék patkány* ezúttal a növényvilág helyett a különféle állatfajok és az ember viszonyát artikulálja.

A mesei és valós elemeket arányosan vegyítő, végig a hihetőség határának innenső oldalán egyensúlyozó történet egy olyan kisfiú kalandjait követi nyomon, aki kezdetben még a macska képétől is allergiás lesz, később azonban találkozik egy félresikerült kísérletek következtében kék patkánnyal. Az Ábris és a rágcsáló között szövődő barátság koncentrikus körökben gyűrűzve egyre nagyobb hatósugárral rendelkezik, egy, a szülők és nagyszülők között húzódozó többéves konfliktust tesz kitapinthatóvá és feloldhatóvá. Az életszagú bonyodalommal teletűzdelt cselekményszál kissé belecsúszik a gyerekirodalmi szövegek egyik destruktív eljárásába, hiszen a gyermek főhőst teszi meg a felnőtt kapcsolatok rendezőjének: Ábris önkén-